

Det varme fixpunkt i Unartoqfjorden

– hvor ligger Hrafnarfjord?

Af Jens Monberg

Badeliv i Unartoq-kilden. Bemærk drivisen ude i fjorden. Foto: Erik Smidt, den 4. august 1957.

Unartoq betyder »den varme«, dette eskimoiske ord er dels knyttet til den vestgrønlandske ø og dels til fjorden, denne ligger i. Som det vil være kendt, er årsagen til disse stednavne de tre varme kilder, der findes på Unartoq-øen.

Disse kilder er de eneste varme kilder, der findes i de gamle nordboområder i

Vestgrønland; nogen siger, at de er de eneste i hele det grønlandske område, men den påstand må stå hen.

De varme kilder omtales første gang i litteraturen af Ivar Bárðarson i hans Grønlands Beskrivelse, der er baseret på topografiske oplysninger fra midten af 1300-tallet, hvorfra her citeres:

»Nest Kiedeltzfiord ligger Rampnessfiord, och langt ind vdi then fiord ligger ett søster closter ordinis Sancti Benedicti, dit closter eger alt ind i botnen och vd fra Vage kircke, som er vigt till Sancti Oluff konningh, Vøgekirkke æger alt land fiordenn vden fore, ind i fiordenn ere mange holme, och closteret æger alle sammen helten met domkirckenn, vdi disse holme er megit varmt vand som om vintherne er saa heet ath ingen maa komme nær, men om sommeren er dit vell till made heet, saa ath mand maa ther bade vdi och mange fanger ther helse bod och bliffuer karske och fanger helse bod aff sotten.« (Side 23-24).

Dette tekststykke og de følgende bemærkninger (de filologiske, de topografiske samt bemærkningerne til den islandske fjordliste) er alle taget fra:

»Det gamle Grønlands Beskrivelse af Ivar Bárðarson« udgiven efter Håndskrifterne af Finnur Jonsson, Kbh. 1930.

Finnur Jonssons forlæg til denne udgivelse har været 4-5 håndskrifter, der tidsfæstes til perioden ca. 1550-1600. Disse tekster har han, i det ovenfor citerede afsnit, fulgt helt nøje, iøvrigt er alle teksterne i dette afsnit næsten identiske.

Finnur Jonsson har i de filologiske bemærkninger om teksten følgende fortolkning af fjordnavnet Rampnessfjord:

»23,11, 24,11 Rampnes(se)fjord: navnet er ikke så vanskeligt, som det kunde se ud til. Der menes nemlig

Hrafnssfjörðr, opkaldt efter landnamsmanden Hrafn (Landn.). Formen beror på den gamle (norske) skrivemåde *Ramn*-, efter labialen m blev labialen p - som i visse andre tilfælde - indskudt: *Rampns*-; i den danske gengivelse blev så hjælpelyden e indskudt mellem n og s. Endelig kunde m læses som ni, deraf den ukendelige form Ranipnes.« (Side 36).

I sine videre topografiske bemærkninger kommer Finnur Jonsson igen ind på Rampnessfjord/Hrafnssfjord og placeringen af denne fjord i forhold til Siglufjord:

»Rampnessfjord, isl. *Hrafnssfjörðr*, er uden tvivl Unartokfjorden. Ivar omtaler her holme med varmt vand; det er de 3 varme kilder på Unartok (som betyder »den varme«), der menes. (Se Grønland II, 403). Når Ivar siger, at klosteret (et nonnekloster) i denne fjord ejede alt ind i bunden og »ud fra« Vøgekirkke, er det ikke således at forstå, at denne kirke ligger i Hrafnssfjorden. Kirken og stedet Vágar, som det må have heddet på isl., lå inderst i den nærmeste fjord vest (nord) for Hrafnssfjorden, nemlig i Siglufjörðr, (Agdluitsok). Denne fjord forgrenes i to arme. Vágar var snarest i bunden af den vestre arm (Amitsuarsuk) og her er den sø, som Ivar omtaler i det følgende. (24.16). Der er, for straks at omtale dette, i virkeligheden to søer; i afløbet mellem dem er der et højt vandfald, foss, efter denne er gården Foss opkaldt. Hvad der taler for at søge kirken i den nævnte arm er, at den dér ville have ligget langt mere

neppe anfægtes og vi er så heldige, at alle de tekster der omfatter Ivars beretning i håndskrifterne er klart formulerede i dette afsnit. At der så er sluppet en pluralisform ind i teksten .. »disse holme« .. bør vel ikke kommenteres udover, at der gik ca. 200 år imellem nedskrivningen af beretningen og den ældste afskrift, vi kender i dag, med nok mange mellemliggende tabte afskrifter.

Som det fremgår af Finnur Jonssons kort over »Eystri Bygd« er »Hrafnshjörð« placeret i fuld harmoni med Ivars tekst: nemlig på Unartoq-fjordens position.

Så langt så godt!

MEN

hvis man tager andre, senere kort over Østerbygden, vil man på dem ofte se, at der er sket en ændring i dette forhold.

Som et bevidst valgt, neutralt, eksempel, der er illustrativt, er taget et udsnit af Geodætisk Instituts kort 60 V2, (Nannortalik) 1:250.000 fra 1979. Her ses det, at de norrøne fjordnavne Hrafnshjörð og Siglufjord har byttet plads i forhold til Finnur Jonssons kort.

Denne ombyttede navneplacering har været overordentlig almindelig i mange kort, der har været anvendt i opslagsværker, bøger og videnskabelige artikler fra slutningen af 1930'erne og fremefter.

Begrundelsen for denne navneombytning har jeg forgæves søgt kommentarer til i litteraturen, så jeg tillader mig at betragte den som resultat af en fejl, der har sneget sig ind i et eller andet iøvrigt godt kort (over Østerbygden), og som det har været rimeligt at reproducere, og dermed har denne fejl vundet

hævd. En anden mulighed kan måske findes i den rækkefølgefejl, som Finnur Jonsson omtaler i sine bemærkninger om »den islandske fjordliste«:

»Hrafnshjörð: denne fjord nævnes hos Ivar straks efter Ketilsfjorden (med overspringelse af den ubetydelige Alptafjord), der er afgørende grund for, at dette er rigtigt; den isl. fortegnelse, der først nævner Siglufjord og så Hrafnshjörð, må på dette punkt være urigtig. Omtalen hos Ivar af de varme kilder er her afgørende. Hrafnshjörð er nuvæ. Unartoqfjorden. Herom måtte Ivar vide klar besked, da der inde i fjorden også var et kloster (nonnekloster).« (Side 59).

Ud fra disse forudsætninger og med det forbehold, at Finnur Jonssons filologiske betragtninger er holdbare og korrekte, kan det fastslås at:

- 1) »disse holme« med »megit varmt vand« = Unartoq-øen,
- 2) Rampnessfjord = Hrafnshjörð,
- 3) Hrafnshjörð = Unartoqfjord og
- 4) som en naturlig konsekvens af ovenstående er
Siglufjord = Lichtenaufjord.

Hvis Jonssons tanker og logiske ræsonnementer kan accepteres, må det være nyttigt, at man i vurderingen af de gamle tekster tager hensyn til, at Hrafnshjörð/Rampnessfjord kan anses som dokumenteret geografisk fixpunkt.

I al forskning er kendsgerninger det væsentligste værktøj, som i dette tilfælde Ivar Bárðarson og Finnur Jonsson har fremdraget, med Unartoq-kilderne som reference.